

LGBT DERNEKLERİ VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

VAKA ANALİZİ

TÜSEV
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

LGBT Derneklerinin örgütlenme özgürlüğü denetimler ve kapatma davaları üzerinden incelenmiş; LGBT örgütlerinin Kamu-STK ilişkilerinde önemli bir gelişme olarak görülen Yeni Anayasa sürecine katılımında yaşanan gelişmeler de sürecin bir parçası olarak ele alınmıştır.

Onur Haftası Yürüyüşü, Haziran 2008, İstanbul LGTTT İstanbul Aileleri Grubu <http://listag.wordpress.com/> (060712) "Derneğime dokunma!", "Çocuğumun derneğine dokunma!"

TÜSEV, LGBT derneklerinin örgütlenme özgürlüğü önünde karşılaştıkları sıkıntılara yönelik bulgulara ilk kez İzleme 2011'in Yasal Çalışmalar bölümünde *LGBT Dernekleri Vaka Analizi* başlığıyla yer vermiştir. Rapor, LGBT derneklerinin aleyhinde açılan ve örgütlenme özgürlüğünü tehdit eden kapatma davalarına ek olarak denetim ve cezalarda görülen ayrımcılık olarak yorumlanabilecek farklı uygulamaların karşılaşılan öncelikli sorunlar olduğunu ortaya koymuştur.

İzleme 2012 kapsamında, Türkiye'nin dört farklı şehrinde faaliyet gösteren altı LGBT örgütü ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerle, LGBT derneklerine yönelik son bir yılda yaşanan gelişmelerin ve durumun ortaya koyulması amaçlanmıştır. Görüşmelerden

edinilen bilgilerde, önceki dönemlerde açılan kapatma istemli davaların dernekler lehine sonuçlandığı öğrenilmiştir. Son dönemlerde benzer dava girişimlerinin olmadığı da edinilen bilgiler arasındadır. STK'ların görüşlerini bildirmesine olanak sağlayan anayasa süreci ise, LGBT derneklerinin, siyasi partiler ve diğer politik aktörlerle ilişki kurmasının önünü açtığından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişmelere rağmen, sıklıkla tekrarlanan denetimler ve bu denetimlerde gözlemlenen uygulama farklılıkları dikkat çekicidir.

LGBT dernekleri, uzmanlar aracılığıyla LGBT bireylerin ihtiyaç duyduğu sosyal hizmetler, hukuki ve psikolojik desteği sağlamaktadır. Görüşülen derneklerin büyük çoğunluğu bu hizmetlerin yanı sıra bir ayrımcılık türü olan homofobiye karşı farkındalık ve bilgilendirme çalışmaları da yapmakta ve LGBT bireylerin sosyal, ekonomik ve hukuki haklarını savunmak amacıyla faaliyetler de yürütmektedir. LGBT derneklerinin faaliyetlerini çeşitlendirmek ve daha etkin hale getirmek amacıyla kendi aralarındaki dayanışmaya ek olarak hak temelli faaliyetler yürüten kuruluşlarla da işbirliği yaptıkları gözlenmektedir. Üyelik aidatları ve bağışların, gelirlerin küçük bir kısmını oluşturduğu derneklere kaynak sıkıntısı ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. LGBT dernekleri, uluslararası kuruluşların ve Türkiye'de yerleşik büyükelçiliklerin sağladığı fonların projelerin hayata geçirilmesi için kullanılan ana destek mekanizmaları olduğunu belirtmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, görüşülen LGBT dernekleri temsilcileri 2011 öncesi dönemde örgütlenme özgürlüğüne doğrudan tehdit oluşturan kapatma istemli davalar gibi müdahalelerin 2012'de tekrarlanmadığını belirtmişlerdir. Buna rağmen, yasalarda kullanılan "genel ahlâk", "Türk aile yapısı" gibi ideolojik referanslar barındıran muğlak kavramlar, LGBT bireyler ve örgütleri için tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Dernekler Kanunu'nun, Türk Medeni Kanunu'na referans vermesi dolayısıyla bu kavramlar Dernekler Mevzuatı kapsamında da kişilerin yorumuna açık bırakılmıştır. Dolayısıyla, mevzuatın uygulamasında önemli farklar ve tutarsızlıklar gözlemlenmektedir. Bu kavramların kanunlarda tanımlanmaması kapatma davalarına yenilerinin eklenmesi riskini devamlı kılmaktadır. Telekomünikasyon İletişim Bakanlığı'nın benzer kavramları sebep göstererek LGBT derneklerinin internet sitelerinin kapanması ile ilgili bir girişimde bulunması, LGBT bireylerin ifade ve örgütlenme özgürlüğü önünde ciddi bir ihlal olarak değerlendirilmektedir.¹

Önceki dönemde yaşanan kapatma davalarının olumsuz etkileri, üyelik ve destek bulma sıkıntısı olarak kendini göstermeye devam etmektedir. Asılsız ihbarlar üzerine dernek merkezlerinin kolluk kuvvetlerince basılması gibi deneyimlerin yarattığı endişe ve çeşitli akademik araştırmaların da ortaya koyduğu üzere,² Türkiye'de süregelen “örgütlü” olmaya yönelik ön yargılar hâlâ gücünü sürdürmektedir. Bunun bir sonucu olarak; derneğe destek vermek isteyen kişilerin kayıtlı üye sıfatını taşımaktan çekinmeleri, derneklerin üye sayılarının ve kaynaklarının artmasına engel teşkil etmektedir.

İzleme 2011'in yayınlanmasını takip eden dönemde, LGBT dernekleri ile kamu kuruluşları arasındaki ilişkilerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Meclis Anayasa Uzlaşma Komisyonu'nun kurulması ve STK'ların yeni anayasa ile ilgili görüş bildirmelerinin önünün açılması, ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. LGBT dernekleri yeni anayasaya yönelik başlıca önerilerini:

- Anayasada yer alan eşitlik maddesine “cinsel yönelim” ve “cinsiyet kimliği” ibarelerinin eklenmesi,
- “Genel ahlak” ve “aile yapısı” gibi kavramların yasal metinlerden çıkarılması ya da açıkça tanımlanması,
- Anayasada belirtilen sosyal hakların “aile” veya “hane” üzerinden değil “birey” üzerinden tanımlanmasının gerekliliği olarak belirtmişlerdir.

Görüş bildirme sürecini takiben *Yeni Anayasa*³ sitesinde, anayasa sürecinde görüş bildiren üç LGBT derneğin isimlerine yer verilmemesi ve bu kuruluşların TBMM Başkanı Cemil Çiçek'in teşekkür listesinde yer almaması tüm LGBT örgütlerinin tepkisini çekmiş ve basında yer bulmuştur. Bu konuya yönelik haberlerin yaygınlaşmasından bir gün sonra site güncellenerek LGBT derneklerinin isimleri teşekkür listesine eklenmiştir. Bu durum sonrasında, LGBT derneklerinin önerilerini sunmak üzere meclise çağırılmaları ve taleplerinin meclis tutanaklarında yer alması dernekler tarafından önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. LGBT örgütlerinin mecliste yaptıkları sunumu takiben Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) milletvekilleri ile gerçekleştirdikleri görüşmelerin LGBT derneklerine önemli ve meşru bir görünürlük sağladığı dile getirilmektedir. LGBT Örgütleri Adalet ve Kalkınma Partisi'nden (AKP) bir milletvekili ile de görüşerek taleplerini bildirmiştir. Görüşmelerin ardından Kaos GL, MHP Genel Başkan Yardımcısı'nın daveti üzerine Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin kasım ayında yayımlayacağı Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi Türkiye Raporu üzerine kendisiyle bir görüşme gerçekleştirmiştir.⁴

¹ *TİB'in Mesajına Karşılık Pembe Hayat Derneği Açıklama Yaptı*. Pembe Hayat Derneği. Erişim Tarihi: 18 Ocak 2012 <http://pembehayat.org/tib%C2%B4in-mesajina-karsilik-pembe-hayat-dernegi-aciklama-yapti/>

² Bu konuda yapılan saha araştırması sonuçları hakkında daha fazla bilgi için, TÜSEV tarafından yayımlanan Türkiye'de Derneklerin Örgütlenme Özgürlüğü Önündeki Engeller Raporu incelenebilir.

³ TBMM Yeni Anayasa internet sitesine <https://yeniyanayasa.tbmm.gov.tr/> adresinden erişebilirsiniz.

⁴ *Kaos GL MHP Genel Başkan Yardımcısı Ruhsar Demirel ile Görüştü*. Kaos GL. Erişim Tarihi: 19 Eylül 2012. <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=12302>

LGBT dernekleri vaka analizinde dikkat çekici bir diğer durum ise, anayasada eşitlik maddesinin tartışılması sırasında mecliste savunuculuk faaliyetleri yürüten iki LGBT örgütünün aynı gün başlayan ve iki hafta süren denetimlerden geçmiş olmasıdır. Bu durum, denetimlerin gerektirdikleri ile ilgilenmek durumunda kalan bazı dernek yetkililerinin devam etmekte olan savunuculuk çalışmalarına katılmalarına engel olmuştur. Mevzuata göre derneklere yapılan denetimlerin “gerekli görülen hallerde” ve “ihbar ve şikâyetler” üzerine İçişleri Bakanlığı tarafından yetkilendirme sonucu yapılmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında, gerçekleştirilen denetimlerin zamanlama açısından olağan olup olmadığı konusundaki soru işaretlerini güçlendirmiştir.

LGBT derneklerine uygulanan denetimlerde yaşanan bir diğer sıkıntı ise, yapılan denetimlerin dernek üyesi ya da faydalanıcısı konumundaki LGBT bireylerin mahremiyetine yönelik mağduriyetlerdir. Mevzuata göre dernek yetkilileri denetçilere istedikleri her türlü bilgi ve belgeyi geciktirmeden sağlamakla yükümlüdür. Yetkililer, denetimler sırasında üye bilgilerinin yer aldığı defterlerin yanı sıra psikolojik ya da hukuki destek faaliyetlerinden faydalanan kişilerin özel hayatın gizliliği ilkesi gereğince gizli tutulması beklenen bilgilerini de paylaşmak zorunda kalmaktadır. Bu durumun, halihazırda kırılgan durumda olan LGBT bireyler açısından tehdit oluşturabileceği düşünülmektedir. Denetim süreçleri ile ilgili tüm inisiyatifin denetçilere bırakılması, bazı durumlarda eşitlik ve şeffaflık ilkelerinden uzak uygulamaların görülmesine neden olmaktadır.

2012 yılında kaydedilen bir diğer önemli gelişme ise, üç kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan cinayet davasına bir LGBT derneğinin müdahil olarak katılmasına izin verilmesi olmuştur. İşlenen suçun temsil edilen tüm sosyal gruplar açısından tehdit oluşturduğunu savunan LGBT derneği, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile birlikte

davaya müdahil olma hakkı kazanmıştır. Bu örnek, hedef haline gelmemek için kimliklerini saklamak zorunda kalan LGBT bireylerin hukuki süreçlere katılımı açısından önem taşımaktadır. Buna rağmen, benzer müdahillik kararları tüm davalar için uygulanmamakta ve süreç mahkemelerin inisiyatifinde gelişmektedir.⁵

Özetle, 2011-2012 dönemi LGBT dernekleri açısından hem zorlukların yaşandığı hem de gelişmelerin kaydedildiği bir dönem olarak kabul edilebilir. Anayasa süreci ve bu süreç kapsamında siyasal partilerle geliştirilen ilişkiler LGBT örgütlerinin meşruluğunu ortaya koymanın yanı sıra taleplerini gündeme getirebilmeleri için önemli bir fırsat yaratmıştır. Yasalarda tanımlanmadan yer almaya devam eden “genel ahlâk” ve “Türk aile yapısı” gibi kavramların ise dava süreçlerine yönelik sıkıntıların devam etmesine yol açabileceği düşünülmektedir. Denetimlere yönelik uygulamalar ise, LGBT derneklerini uzun bürokratik süreçlerle uğraşmak zorunda bırakarak derneklerin esas faaliyetlerinden uzaklaşmalarına neden olabilmektedir.

⁵ Mahkeme LGBT Derneğinin Müdahillik Talebini Kabul Etti. Kaos GL. Erişim Tarihi: 26 Mart 2012 <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=10958>